

РОЗДІЛ X. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2020-4.2-31>

Міжнародні зв'язки та роль міжнародних організацій для України

Біла-Кисельова А. А.*кандидат юридичних наук,**сертифікований тренер**Національна школа суддів України,**суддя**Білозерський районний суд Херсонської області**вул. Д. Яворницького, 97, смт Білозерка, Херсонська область, Україна**orcid.org/0000-0002-4696-0117**bila-kyseleva@ukr.net***Ключові слова:***міжнародні зв'язки, міжнародні організації, права людини, міжнародні суди, ООН, ЄСПЛ.*

Досліджено міжнародні зв'язки України в питаннях, які стосуються Кримського півострова, та розкрито роль міжнародних організацій.

Автор звертає увагу на те, як міжнародні суди занепокоєні ситуацією, пов'язаною з Кримським півостровом, і підтримують Україну в прагненні зберегти територіальну цілісність відповідно до Конституції України. А також визнають необхідним забезпечити доступність освіти українською мовою в Криму відповідно до міжнародних стандартів щодо захисту прав людини і представницькі інституції кримськотатарського народу. Питання Криму залишається предметом уваги офіційних осіб іноземних держав і представників міжнародних організацій як одне із ключових питань у міжнародних відносинах України з РФ та іншими іноземними країнами.

У статті наведено приклади звернення України до міжнародних судів і продемонстровано інструменти, які використовує Україна для обстоювання своїх інтересів у міжнародному правовому полі.

Крім того, автор звертає увагу на те, що представники дипломатичних відомств іноземних країн, міжнародні організації ООН, ОБСЄ, ЮНЕСКО застосовують дипломатичний інструментарій для допомоги щодо розв'язання кримського питання. Міжнародна спільнота стежить за суспільно-політичними процесами півострова та своїми рішеннями, заявами демонструє щорічно власну позицію.

Зроблено висновки, що міжнародні організації та представники іноземних країн однозначно вказують, що міжнародні акти в галузі прав людини, ратифіковані і Україною, і Російською Федерацією, мають діяти. Держави зобов'язані приділяти увагу запровадженню обов'язкової та безплатної початкової освіти й вживати заходів із можливості отримання освіти всіма особами, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Крім того, стаття 2 Додаткового протоколу до ЄКПЛ передбачає, що держави мають поважати право батьків забезпечувати таку освіту й таке навчання, які відповідають їхнім релігійним і світоглядним переконанням. Введення освітніх стандартів РФ в Криму має забезпечувати право етнічних українців і кримських татар на освіту рідною мовою. Свобода пересування між материковою частиною України та Кримом не може бути обмежена. Незалежні і плюралістичні засоби масової інформації мають розвиватися. Будь-яке переслідування недопустиме в цивілізованому світі, факти порушення прав людей підлягають розслідуванню.

International relations and the role of international organizations for Ukraine

Bila-Kyseleva A. A.

Candidate of Law,

Certified Trainer

National School of Judges of Ukraine,

Judge

Bilozersky District Court of the Kherson Region

D. Yavornytskoho str., 97, Bilozerka township, Kherson region, Ukraine

orcid.org/0000-0002-4696-0117

bila-kyseleva@ukr.net

Key words:

international relations, international organizations, human rights, international courts, UN, ECHR.

The role of international institutions for Ukraine is studied and the essence of the application of Ukraine's international relations in the issues of ensuring and observing human rights in the Autonomous Republic of Crimea is revealed. The author draws attention to how international courts promote the protection of human rights in Crimea and support Ukraine in its efforts to preserve territorial integrity, representative institutions of the Crimean Tatar people, ensuring access to Ukrainian language education in Crimea in accordance with international human rights standards; notes that the issue of Crimea remains the subject of attention of foreign officials and representatives of international organizations as one of the key issues in Ukraine's international relations with Russia.

The article presents examples of Ukraine's appeal to international courts and demonstrates the tools and instruments that are key in international relations.

In addition, the author draws attention to the fact that representatives of foreign diplomatic missions, international organizations of the UN, OSCE, UNESCO use political – diplomatic tools to help resolve the international issue of Ukraine with Russia regarding the Autonomous Republic of Crimea. The international community monitors the socio – political processes of the peninsula and demonstrates its positions and statements.

It is concluded that international organizations and representatives of foreign countries clearly state that international human rights instruments ratified by both Ukraine and the Russian Federation should be in force. States are obliged to give priority to the introduction of compulsory and free primary education and to take measures to enable secondary education to be obtained by all persons under its jurisdiction. In addition, Article 2 of the Additional Protocol to the ECHR provides that States must respect the right of parents to provide such education and training as is consistent with their religious and ideological beliefs. The introduction of educational standards in the Russian Federation cannot restrict the right of ethnic Ukrainians and Crimean Tatars to education in their mother tongue. Freedom of movement between mainland Ukraine and Crimea cannot be restricted. Independent and pluralistic media must develop. Any harassment must end and violations of human rights must be investigated.

Вступ. Конфлікти між державами, відсутність безпеки та стабільності, порушення прав людини, обмеженість доступу до правосуддя є загрозою для сталого розвитку кожної країни.

Права людини гарантуються міжнародними договорами й угодами, звичаєвим правом і мають

бути забезпечені за будь-яких обставин – як у мирний час, так і під час конфліктів. Те, чи забезпечують міжнародні домовленості та співпраця між державами справді гарантію дотримання прав людини під час будь-яких конфліктів, юристи-міжнародники досліджують досі.

Відповідно до Конституції України Автономна Республіка Крим має статус автономії і є невіддільною частиною України (стаття 134) [1].

Нині Україна співпрацює з дипломатичними іноземними місіями, міжнародними організаціями, які висвітлюють проблематику Кримського півострова на міжнародних майданчиках закордоном.

Тільки протягом 2020 року Україна ініціювала та провела низку робочих зустрічей з офіційними особами високого рівня посольств США, Канади, Німеччини, Туреччини, Нідерландів, Естонії, Японії, Південно-Африканської Республіки в Україні, Фінляндії, Австралії, Литви, Данії, Молдови, Грузії та Великобританії.

Зокрема, під час зустрічі з послом Канади в Україні Л. Галадзе в м. Херсон відбулася поїздка на КПВВ «Каланчак» для перевірки умов пропуску громадян через адмінмежу та вивчення роботи прикордонників у період дії карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією Covid-19 [2].

Сьогодні Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим співпрацює з групою СММ ОБСЄ в Україні, офісом Моніторингової місії ООН з прав людини (м. Київ, м. Одеса), а також здійснює інформування щодо ситуації в АР Крим на національному та міжнародному рівнях.

Через відсутність доступу до Кримського півострова Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні здійснює моніторинг ситуації з правами людини зі своїх відділень, розташованих на материковій частині України. ММПЛУ систематично збирає й аналізує інформацію, яку отримує за допомогою інтерв'ю і місій з установлення фактів на адміністративному кордоні між материковою Україною та Кримом і висвітлює ситуацію на міжнародному рівні.

У своїй доповіді Верховний комісар Організації Об'єднаних Націй із прав людини зазначає про те, що «публічний прояв української культури та ідентичності значно звузився. Групи, що демонструють свою прихильність до національних символів, дат або історичних особистостей, отримували попередження... Освіта українською мовою у Криму майже зникла, що поставило під загрозу один із стовпів ідентичності та культурної належності людини» [3, с. 3].

Міжнародна допомога для України є важливою, адже Україна займає активну позицію на міжнародній арені й далі впроваджує цінності, які сповідує міжнародна спільнота. Тому спробуємо дослідити питання міжнародної співпраці та розкрити сутність застосування міжнародних зв'язків України щодо питання, яке стосується Кримського півострова. Крім того, вивчимо, як міжнародні суди реагують на взаємовідносини

України та РФ в питанні Кримського півострова (щодо дотримання прав людини, представницької інституції кримськотатарського народу, забезпечення доступності освіти українською мовою в Криму тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням міжнародного співробітництва щодо виконання міжнародних домовленостей займалися такі вчені, як В. Буткевич, О. Буткевич, О. Задорожній, І. Лукашук та інші. Проте залишається потреба в дослідженні особливостей міжнародних зв'язків і ролі міжнародних інститутів для України щодо Кримського півострова.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу роботи міжнародних інституцій щодо України в кримському питанні в межах міжнародного гуманітарного права, а також із погляду міжнародних стандартів прав людини.

Вклад основного матеріалу. Пандемія COVID-19 та складна економічна й політична ситуація у світі не стали перешкодою в 2020 році в прагненні міжнародної спільноти співпрацювати з Україною щодо питання, яке стосується Кримського півострова. Це питання залишається предметом уваги офіційних осіб іноземних держав, представників міжнародних організацій і є одним із ключових питань міжнародних відносин за останні роки.

Варто зазначити, що Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила дві резолюції щодо Криму [3, с. 5]. Резолюція 68/262 «Територіальна цілісність України» від 27 березня 2014 р. встановила, що референдум, проведений у березні 2014 року, не може бути підставою для будь-якої зміни статусу Криму. У Резолюції 71/205 «Стан справ у галузі прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» від 19 грудня 2016 року Генеральна Асамблея ООН закликала Російську Федерацію дотримуватися Женевських конвенцій. Окрім того, Генеральна Асамблея настійно закликала Російську Федерацію забезпечити належний і безперешкодний доступ міжнародних місій зі спостереження за станом справ у галузі прав людини та правозахисних неурядових організацій на півострів.

Представники дипломатичних відомств іноземних країн, міжнародні організації ООН, ОБСЄ, Рада Європи, ЮНЕСКО занепокоєні можливими порушеннями прав людини. Про це свідчать звіти, які перебувають на офіційних сайтах міжнародних організацій і дипломатичних відомств.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутереш оприлюднив другу доповідь про ситуацію з правами людини в Криму за період з 1 липня по 31 грудня 2019 року. У доповіді міститься інформація про порушення прав затриманих (побиття, необґрунтовані особисті огляди, від-

мова в побаченнях із близькими родичами, адвокатами, тиск, звинувачення за публікації в соціальних мережах, втручання в роботу ЗМІ) [4].

Управління Верховного Комісара ООН з прав людини оприлюднило 29-ту доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні [5, с. 30]. Як убачається з документа, Верховний Комісар ООН занепокоєний правами дітей. У доповіді звертається увага на те, що права дітей з АР Крим на свободу пересування поліпшено: «...позитивним кроком стало ухвалення Кабінетом Міністрів України 24 грудня 2019 р. постанови № 1157126, яка спростила свободу пересування дітей між Кримом і материковою частиною України. Згідно з постановою, дітям віком до 16 років дозволяється перетинати АМ з Криму в материкову частину України в супроводі хоча б одного з батьків і повертатися з материкової частини України до Криму через АМ у супроводі того ж із батьків. Отже, нотаріально засвідчені дозволи другого з батьків більше не потрібні. Ба більше, діти віком від 14 до 16 років можуть перетинати АМ в обох напрямках без супроводу, якщо вони навчаються в материковій частині України та живуть у Криму».

Варто звернути увагу, що і в ЮНЕСКО формується програма постійного моніторингу, який почав працювати в Україні. Що пів року секретаріат ЮНЕСКО проводить інформаційні зустрічі, присвячені ситуації в Криму, раз на рік це питання розглядає Виконавча рада ЮНЕСКО.

Міжнародна спільнота стежить за суспільно-політичними процесами Кримського півострова та своїми заявами демонструє незмінність позиції в дотриманні чіткої політики щодо забезпечення прав людини в Криму. Відповідні заяви було проголошено щодо Криму під час 45-ї сесії Ради ООН з прав людини (м. Женева, спільна заява); проти рішення російського суду щодо засудження до тривалих термінів фігурантів «справи Хізб ут-Тахрір», яке було ухвалено 16 вересня 2020 року (МЗС Туреччини, Європейський Союз) [2].

Україна використовує відповідні інструменти і звертається до судів для захисту прав людей у Криму. Треба зазначити, що міжнародні суди є одним із інструментів притягнення держави, яка порушує міжнародні домовленості до відповідальності за порушення основоположних засад міжнародного права (заборони застосування сили чи погрози силою, порушення міжнародних конвенцій).

Сьогодні **Європейський суд із прав людини** розглядає справи про порушення прав людини згідно з Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод (м. Страсбург, Франція).

13 березня 2014 року Україна подала до ЄСПЛ заяву за позовом проти Росії щодо порушення

прав людини в Криму. Серед порушень Україна вказує на випадки позбавлення свободи, переслідування журналістів, застосування насильства, протидію забезпеченню доступності освіти українською мовою. Слухання в цій справі триває [6].

У листопаді 2018 року Україна звернулася із заявою до ЄСПЛ через захоплення українських військових кораблів у Керченській протоці. Нині на розгляді ЄСПЛ перебувають п'ять скарг України проти Росії [2].

Міжнародний кримінальний суд. Держави з різних регіонів світу визнали юрисдикцію МКС. Серед них 34 африканські держави, 19 – з Азійсько-Тихоокеанського регіону, 18 – зі Східної Європи, 28 – з Латинської Америки і країн Карибського басейну, 25 – із Західної Європи [7, с. 93].

Варто зазначити, що МКС розглядає справи щодо скоєння воєнних злочинів і злочинів проти людяності згідно з Римським статутом (м. Гаага, Нідерланди).

Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду розглядає справу «Ситуація в Україні», яка стосується ймовірних воєнних злочинів і злочинів проти людяності в Криму, скоєних конкретними особами [2]. Офіс Прокурора МКС прирівняв ситуацію в окупованому Криму до міжнародного конфлікту між Україною та Росією. Офіс Прокурора МКС щороку оприлюднює звіти попередніх розслідувань. Сьогодні очікується рішення щодо переходу на наступну стадію розслідування щодо ситуації в Україні.

Міжнародний суд ООН розглядає справи про порушення Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму, Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (м. Гаага, Нідерланди).

У 2017 році Україна звернулася до МС ООН з позовом, який стосується дискримінації українців і кримських татар у Криму після 2014 року, незаконної заборони Меджлісу кримськотатарського народу й обмеження доступу до освіти українською мовою. У 2017 році МС ООН прийняв рішення про застосування тимчасових заходів, наголосивши, що Росія має утримуватися від збереження або застосування нових обмежень на права кримськотатарського народу зберігати свої представницькі інституції, а також забезпечити доступність освіти українською мовою в Криму [8]. У 2019 році МС ООН остаточно відхилив заперечення РФ щодо юрисдикції. Усі вимоги України, що стосуються дискримінації в Криму є предметом розгляду на слуханнях. Судовий процес триває.

Міжнародний трибунал із морського права розглядає правові суперечки на основі положень Конвенції ООН з морського права (м. Гамбург, Німеччина).

У листопаді 2018 року Україна звернулася до Міжнародного трибуналу з морського права щодо застосування тимчасових заходів проти РФ з метою негайного звільнення трьох українських військово-морських суден і 24 членів їхніх екіпажів, незаконно захоплених у Чорному морі 25 листопада 2018 року й утримуваних РФ.

У травні 2019 року Міжнародний трибунал із морського права ухвалив рішення про тимчасові заходи, згідно з якими РФ має негайно повернути Україні її військові кораблі «Бердянськ», «Нікополь» і «Яни Капу», а також негайно звільнити 24 затриманих українських військових моряків і дозволити їм повернутися в Україну [9].

Треба звернути увагу на те, що з березня до грудня 2014 р. Україна призупинила повітряне, залізничне й автобусне сполучення з півостровом. Від браку громадського транспорту постраждали літні люди, особи з інвалідністю та діти, які проживають у Криму та мають рідних на материковій частині. Іншого вибору, як іти пішки понад два кілометри для того, щоб відвідати сім'ю чи звернутися до державних органів у Херсонській області в людей не має. Єдиним транспортним засобом залишаються приватні автомобілі й таксі, що курсують між материковою частиною України і Кримом. Водночас національним законодавством передбачено, що громадяни України мають право на вільний і безперешкодний в'їзд до Криму. Та в'їзд на півострів дозволений тільки через три контрольних пункти в'їзду-виїзду, які розташовані в Херсонській області: Каланчак, Чаплинка, Чонгар. Про цю ситуацію описано в доповіді Вер-

ховного Комісара Організації Об'єднаних Націй із прав людини [3, с. 20].

Верховний Комісар Організації Об'єднаних Націй із прав людини також звітував і з такого питання: «Діяльність установ, що пропагують українську культуру і традиції, припинена. У лютому 2015 р. закрили Музей української вишиванки – традиційного українського одягу з вишивкою, а з бібліотеки ім. І. Франка в Сімферополі вилучили книги сучасних українських авторів...» [3, с. 28].

Висновки. Міжнародні організації та представники іноземних країн однозначно зазначають, що міжнародні акти в галузі прав людини, ратифіковані Україною та Російською Федерацією, мають діяти. Держави зобов'язані приділяти пріоритетну увагу запровадженню обов'язкової освіти і вживати заходів із можливості отримання освіти всіма особами, які перебувають під їхньою юрисдикцією. Крім того, стаття 2 Додаткового протоколу до ЄКПЛ передбачає, що держави повинні поважати право батьків забезпечувати таку освіту й таке навчання, які відповідають їхнім релігійним і світоглядним переконанням. Введення освітніх стандартів Російської Федерації в Криму має забезпечувати етнічних українців і кримських татар на освіту рідною мовою. Свобода пересування між материковою частиною України та Кримом не може бути обмежена. Незалежні і плюралістичні засоби масової інформації мають розвиватися. Будь-яке переслідування недопустиме в цивілізованому світі, факти порушення прав людей підлягають розслідуванню.

Література

1. Конституція України 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Звіт про результати діяльності Представництва Президента України в АР Крим за 3 квартал 2020 року. URL: http://www.ppu.gov.ua/analytical_reports.
3. Тематична доповідь «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» (Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини). URL: https://www.ohchr.org/documents/countries/ua/crimea2014_2017_ukrainian.pdf.
4. Генсек ООН опублікував другу доповідь про ситуацію в Криму. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3058119-gensek-oon-opublikuvav-drugu-dopovid-pro-situaciu-v-okupovanomu-krimu.html>.
5. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 16 листопада 2019 року – 15 лютого 2020 року (Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини). URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_UA.pdf.
6. Які скарги України проти РФ про порушення прав людини у Криму ЄСПЛ визнав прийнятними. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/190340-yaki-skargi-ukrayini-proti-rf-yespl-pro-porushennya-prav-lyudini-u-krimu-viznav-priyvatnimi>.
7. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності: навч. посіб. / С.М. Перепьолкін, Є.Г. Паршутін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1696/1/%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%94%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B8%D0%BD.pdf>.

8. Order of 19 April 2017. URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/166/166-20170419-ORD-01-00-EN.pdf>
9. Order of 25 May 2019. URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_26/C26_Order_25.05.pdf.

References

1. Konstytucija Ukrainy 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Zvit pro rezultaty dijalnosti Predstavnytva Prezydenta Ukrainy v AR Krym za 3 kvartal 2020 roku. URL: http://www.ppu.gov.ua/analytical_reports.
3. Report “The situation with human rights in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol (Ukraine)” (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights). URL: https://www.ohchr.org/documents/countries/ua/crimea2014_2017_ukrainian.pdf.
4. Ghensek OON opublikuvav drughu dopovidj pro sytuaciju v Krymu. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3058119-gensek-oon-opublikuvav-drugu-dopovid-pro-situaciju-v-okupovanomu-krimu.html>.
5. Report on the human rights situation in Ukraine from November 16, 2019 to February 15, 2020 (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights). URL: https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/29thReportUkraine_UA.pdf.
6. Jaki skarghy Ukrainy proty RF pro porushennja prav ljudyny u Krymu JeSPL vyznav pryjnjatnymi. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/190340-yaki-skargi-ukrayini-proti-rf-yespl-pro-porushennya-prav-lyudini-u-krimu-viznav-priynyatnimi>.
7. Mizhnarodne spivrobotnytvo u sferi pravookhoronnoji dijalnosti: navch. posib. / S.M. Perepjolkin, Je.Gh. Parshutin. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2018. 112 s. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1696/1/%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%94%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%BA%D0%B8%D0%BD.pdf>.
8. Order of 19 April 2017 URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/166/166-20170419-ORD-01-00-EN.pdf>.
9. Order of 25 May 2019 URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_26/C26_Order_25.05.pdf.